

1. OCHRONA NA PODSTAWIE POLSKIEJ USTAWY

12 marca 2022 r. ogłoszona została Specustawa¹, mająca na celu pomoc obywatelom Ukrainy przybywającym bezpośrednio do Polski. **Ustawa obowiązuje z mocą wsteczną od 24 lutego 2022 r.**

1.1. Kto może legalnie przebywać w Polsce na podstawie Specustawy?

Na podstawie Specustawy za legalny uznaje się pobyt, jeśli wjazd nastąpił 24 lutego 2022 r. lub później. Poza tym Specustawa wprowadza dwa ograniczenia w zakresie tego, jaki pobyt uznaje się za legalny:

- wymóg posiadania ukraińskiego obywatelstwa przez dane osoby (status osób nieposiadających ukraińskiego obywatelstwa, a uciekających z Ukrainy do Polski nie został uregulowany, co oznacza, że ich pobyt nie może zostać uznany za legalny na podstawie specustawy),
- wymóg wjechania na terytorium Polski bezpośrednio z Ukrainy (specustawa nie obejmuje wjazdu pośredniego – poprzez terytorium innego państwa, np. z Ukrainy do Węgier, z Węgier do Polski).

Wyjątek stanowią osoby posiadające Kartę Polaka² oraz małżonkowie obywateli Ukrainy, którzy wjechali bezpośrednio do Polski.

1.2. Podstawowe zasady wynikające ze specustawy

1. Jaki pobyt uznaje się za legalny?

Zgodnie ze Specustawą pobyt legalny ma miejsce, jeśli wjazd nastąpił po **24 lutego 2022 r.** w związku z działaniami wojennymi w Ukrainie. Najpóźniejsza data wjazdu uprawniająca do legalnego pobytu zostanie wyznaczona w rozporządzeniu wykonawczym do specustawy. Legalny będzie także pobyt dziecka urodzonego w Polsce przez okres, w jakim legalny jest pobyt matki. Uprawnienie do legalnego pobytu wygasa w przypadku wyjazdu z Polski na okres ponad 1 miesiąca. **NIE MA KONIECZNOŚCI SKŁADANIA WNIOSKU O LEGALIZACJĘ POBYTU ANI O OCHRONĘ TYMCZASOWĄ. PRZYSŁUGUJE ONA Z MOCY PRAWA JEŚLI SPEŁNIONE SA WARUNKI.**

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U 2022 poz. 583).

² Karta Polaka to dokument potwierdzający związek jej posiadacza z Narodem Polskim. Może być przyznana m.in. osobom, które mają polskich przodków lub mającym potwierdzone związki z polską kulturą czy tradycją. Co do zasady jest ważna 10 lat od przyznania (z możliwością przedłużenia).

<p>2. Jakie formalności należy spełnić najpierw?</p>	<p>Konieczna jest rejestracja wjazdu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przez komendanta placówki Straży Granicznej podczas kontroli granicznej albo - poprzez złożenie wniosku w dowolnym urzędzie gminy o nadanie numeru PESEL (jeżeli wjazd nie zostanie zarejestrowany na granicy). <p>Termin na złożenie wniosku to 60 dni od wjazdu do Polski. W przypadku osoby nieposiadającej pełnej zdolności do czynności prawnych wniosek składa przedstawiciel ustawowy. W przypadku dziecka wniosek składa osoba sprawująca faktyczną pieczę nad dzieckiem.</p>
<p>3. O czym należy wiedzieć przy wypełnianiu wniosku o nadanie numeru PESEL i rejestrację?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wzór wniosku o nadanie numeru PESEL będzie opublikowany w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Cyfryzacji; - do wniosku należy dołączyć fotografię; - od osoby składającej wniosek zostaną pobrane odciski palców (nie dotyczy dzieci w wieku do lat 12 i od osób, u których fizycznie jest to niemożliwe); - numer PESEL zostanie nadany po ustaleniu tożsamości osoby w oparciu o dostępne (w tym unieważnione) dokumenty jak paszport, dowód osobisty, ale także karta Polaka, czy prawo jazdy, a przypadku dzieci także akt urodzenia.
<p>4. Jak długo pobyt jest legalny?</p>	<p>18 miesięcy licząc od dnia 24 lutego 2022 r., tj. do dnia 24 sierpnia 2023 r.</p>

1.3. Jakie uprawnienia daje specustawa?

Rodzaj uprawnienia	Opis	Podstawa prawna
<p>1. Pomoc ze strony wojewody i innych organów</p>	<p>Wojewoda powinien zapewnić obywatelom Ukrainy, pomoc polegającą na: zakwaterowaniu; zapewnieniu całodziennego żywienia zbiorowego; zapewnieniu transportu do miejsc zakwaterowania lub miejsc, w których udzielana jest opieka medyczna; finansowaniu przejazdów środkami transportu publicznego, zapewnieniu środków czystości i higieny osobistej oraz innych produktów.</p> <p>Podobnej pomocy mogą udzielić także inne polskie organy we własnym zakresie.</p>	<p>art. 12</p>

2. Wykonywanie pracy	<p>Obywatel Ukrainy przebywający legalnie w Polsce jest uprawniony do wykonywania pracy, jeżeli jego pracodawca powiadomi w terminie 14 dni od dnia podjęcia przez niego pracy powiatowy urząd pracy o powierzeniu wykonywania pracy tej osobie.</p>	<p>art. 22</p>
3. Wykonywanie działalności gospodarczej	<p>Obywatele Ukrainy przebywający legalnie w Polsce mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na jej terenie na takich samych zasadach jak obywatele polscy, jednakże pod warunkiem nadania im numeru PESEL (procedura opisana w poprzedniej tabeli w pkt. 2 i 3).</p>	<p>art. 23</p>
4. Świadczenia socjalne	<p>Obywatele Ukrainy przebywający legalnie w Polsce mają prawo do uzyskania wskazanych w ustawie świadczeń: rodzinnych, wychowawczego, „dobry start”, z rodzinnego kapitału opiekuńczego, dofinansowania obniżenia opłaty za pobyt dziecka w żłobku; mogą być im przyznawane także świadczenia na zasadach ustawy o pomocy społecznej, a także pomoc materialna dla uczniów określona w ustawie o systemie oświaty.</p>	<p>art. 26, 29-30, 53</p>
5. Świadczenie w wysokości 300 zł	<p>Obywatel Ukrainy przebywający legalnie w Polsce, któremu został nadany numer PESEL, ma prawo do jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na osobę (oddzielnie np. dla rodziców i dla dzieci). W celu jego uzyskania należy złożyć pisemny wniosek we właściwym urzędzie gminy.</p>	<p>art. 31</p>
6. Pomoc psychologiczna i żywnościowa	<p>Obywatel Ukrainy przebywający legalnie w Polsce ma prawo do uzyskania bezpłatnej pomocy psychologicznej – w celu jej uzyskania należy zgłosić się do właściwego urzędu gminy.</p>	<p>art. 32 i 33</p>
7. Rehabilitacja osób z niepełnosprawnościami oraz pomoc medyczna	<p>Obywatel Ukrainy przebywający legalnie w Polsce może uzyskać bezpłatną pomoc medyczną w takim zakresie, jak obywatele Polski (z niewielkimi wyłączeniami). Ma także prawo do uzyskania świadczeń dla osób z niepełnosprawnościami.</p>	<p>art. 34-37</p>
8. Udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy	<p>Procedura opisana w tabeli poniżej.</p>	<p>art. 38</p>

9. Stypendium socjalne dla studentów	Obywatel Ukrainy przebywający legalnie w Polsce, będący studentem, może ubiegać się o stypendium socjalne przewidziane dla polskich studentów.	art. 41 ust. 10-12
10. Wydłużenie pobytu na podstawie wizy	<p>Jeżeli obywatel Ukrainy przebywa w Polsce na podstawie wizy lub zezwolenia na pobyt czasowy, np. gdy przybył do Polski przed 24 lutego 2022 r., a okres ważności wizy lub zezwolenia kończy się po tej dacie, z mocy prawa zostaje on przedłużony do 31 grudnia 2022 r.</p> <p>Tak samo wydłuża się ważność karty pobytu, dokumentu tożsamości i zgody na pobyt tolerowany.</p> <p>Wydłużenie następuje z mocy prawa, nie ma potrzeby składania wniosków ani dokonywania innych czynności.</p>	art. 42
11. Przyjęcie na studia	Obywatele Polski i Ukrainy będący studentami określonego kierunku na uczelni ukraińskiej mogą ubiegać się o przyjęcie na analogiczny rok i kierunek na uczelni polskiej.	art. 45
12. Zgoda na wykonywanie zawodu lekarza, pielęgniarza	Obywatel Ukrainy, który ma uprawnienia do wykonywania zawodu lekarza, lekarza denty, pielęgniarza lub położnego, może uzyskać prawo do wykonywania tego zawodu w Polsce po spełnieniu warunków wskazanych w polskich ustawach o tych zawodach.	art. 61-64

1.4. Po 18-miesięcznym okresie legalnego pobytu – zezwolenie na pobyt czasowy

Powtórzmy, że przez pierwsze 18 miesięcy od 24 lutego 2022 r. pobyt obywateli Ukrainy w Polsce jest legalny po spełnieniu opisanych przesłanek i nie wymaga składania dodatkowych wniosków. **Natomiast w celu zalegalizowania dłuższego pobytu (powyżej 18 miesięcy) konieczne będzie złożenie wniosku o wydanie zezwolenia na pobyt czasowy**, co także przewiduje Specustawa.

1. Jak złożyć wniosek o wydanie zezwolenia na pobyt czasowy?	<p>Wniosek należy złożyć do wojewody właściwego ze względu na miejsce pobytu obywatela Ukrainy (np. osoby przebywające w Warszawie będą składały wniosek do wojewody mazowieckiego, a osoby przebywające w Krakowie – do wojewody małopolskiego).</p> <p>Wniosek należy złożyć w okresie od dnia upływu 9 miesięcy od daty wjazdu do Polski do dnia 24 sierpnia 2023 r. (np. jeśli dana osoba przybyła do Polski w dniu 24 lutego 2022 r., może złożyć wniosek w terminie od 25 listopada 2022 r. do dnia 24 sierpnia 2023 r.; jeśli zaś przybędzie do Polski w dniu 7 kwietnia 2022 r., termin na złożenie wniosku rozpocznie się dnia 8 stycznia 2023 r., a zakończy się również 24</p>
--	---

	sierpnia 2023 r.). Obywatel Ukrainy, któremu udzielono zezwolenia na pobyt czasowy, jest uprawniony do wykonywania pracy na terytorium Polski bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę.
2. Jak długo obowiązuje zezwolenie na pobyt czasowy i na co pozwala?	Zezwolenie na pobyt czasowy obowiązuje przez 3 lata od daty jego wydania. Pozwala ono zarówno na pobyt, jak i na wykonywanie pracy na terytorium Polski bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę.

2. OCHRONA TYMCZASOWA WEDŁUG PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ

Wobec wojny w Ukrainie Rada Unii Europejskiej decyzją wykonawczą z 4.03.2022 r.³ uruchomiła rozwiązanie polegające na udzieleniu tymczasowej ochrony osobom uciekającym z Ukrainy na zasadach opisanych poniżej. Mechanizm ten ustanawia szerszy katalog osób, które mogą ubiegać się w Polsce o ochronę, niż polska Specustawa.

2.1. Czym jest ochrona tymczasowa?

Tymczasowa ochrona pozwala na uznanie pobytu osób uciekających z Ukrainy za legalny **w dowolnie wybranym kraju członkowskim Unii Europejskiej niezależnie od tego, która granica którego państwa i Ukrainy została przekroczona i przez ile krajów dana osoba podróżowała.**

Przykłady:

- Osoba, która dotarła do Polski przez inne kraje, np. Węgry, może złożyć wniosek o ochronę tymczasową w Polsce, jeżeli decyduje się tu pozostać.
- Osoba, która przekroczyła granicę ukraińsko-polską, ale zdecydowała się jechać dalej, np. do Niemiec, może złożyć wniosek o ochronę tymczasową w Niemczech.

Procedury ochrony tymczasowej nie należy mylić z procedurą przyznania statusu uchodźcy, która uregulowana jest innymi przepisami i jest bardziej skomplikowana oraz długotrwała⁴!

³ Decyzja wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony.

⁴ Tzw. rozporządzenie Dublin III, (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca); Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej; Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. z 2021 r. poz.1108)

2.2. Ile czasu trwa tymczasowa ochrona?

Podstawowy okres ochrony wynosi **1 rok**. Przed upływem roku można starać się o jej przedłużenie maksymalnie do **2 lat** (łącznie).

2.3. Co daje tymczasowa ochrona?

Poniżej przedstawiony jest minimalny obowiązkowy zakres ochrony udzielanej przez państwa członkowskie UE. Każde Państwo może jednak przyznać ochronę szerszą.

1. Dokumenty pobytowe	Wydanie dokumentów pobytowych na cały okres trwania tymczasowej ochrony (np. zezwolenie na pobyt czasowy i kartę pobytu).
2. Wizy	Wydanie wizy (łącznie z wizami tranzytowymi) przy ograniczeniu formalności i kosztów do minimum.
3. Informacje na temat ochrony	Udzielenie niezbędnych informacji w zrozumiałym dla danej osoby języku.
4. Podejmowanie działalności zarobkowej	Wydanie zezwolenia na pracę oraz umożliwienie edukacji. Obejmuje to także stosowanie regulacji dotyczących wynagrodzenia, dostępu do systemu zabezpieczenia społecznego oraz innych warunków pracy i zatrudnienia.
5. Zakwaterowanie i pomoc społeczna	Udzielenie dostępu do zakwaterowania, pomocy społecznej i uzyskania środków do życia (jeżeli dana osoba nie posiada wystarczających środków), jak również do opieki medycznej.
6. Edukacja	Udzielenie dostępu do edukacji na takich samych warunkach, jakie mają obywatele przyjmującego Państwa Członkowskiego osobom w wieku poniżej 18 lat.
7. Ochrona dzieci	Państwa Członkowskie podejmują środki w celu zapewnienia niezbędnej ochrony małoletnich pozbawionych opieki korzystających z tymczasowej ochrony ze strony kuratora lub ze strony przedstawiciela organizacji, która zajmuje się opieką i ochroną małoletnich, lub ze strony innych właściwych przedstawicieli.

2.4. Kto jest uprawniony do skorzystania z tymczasowej ochrony?

Decyzja wykonawcza Rady Unii Europejskiej nie wprowadza ograniczenia związanego z koniecznością bezpośredniego wjazdu na terytorium danego Państwa Członkowskiego. Osoby mogące korzystać z ochrony to:

Obywatele Ukrainy zamieszkali w Ukrainie przed dniem 24 lutego 2022 r.

Obywatele państw trzecich i bezpieczeństwa, którzy przed dniem 24 lutego 2022 r. korzystali z ochrony międzynarodowej lub równoważnej ochrony krajowej w Ukrainie.

Członkowie rodzin osób ze wskazanych dwóch kategorii.

Obywatele państw trzecich i bezpieczeństwa, którzy przed dniem 24 lutego 2022 r. legalnie przebywali w Ukrainie i nie są w stanie bezpiecznie powrócić do kraju pochodzenia.

3. DECYZJA RADY UNII EUROPEJSKIEJ A REGULACJE POLSKIE

Zgodnie z prawem Unii Europejskiej każde Państwo Członkowskie Unii Europejskiej powinno wprowadzić własne regulacje i procedury, na podstawie których możliwe będzie objęcie ww. osób ochroną tymczasową. Jednak polska Specustawa jest niezgodna z decyzją wykonawczą Rady Unii Europejskiej, ponieważ ogranicza krąg osób uprawnionych do legalnego przebywania w Polsce do obywateli Ukrainy, którzy wjechali z niej bezpośrednio do Polski.

Co więcej, Specustawa jest niezgodna z obowiązującą dotychczas w Polsce ustawą o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terenie RP⁵. Zgodnie z art. 106 tej ustawy „*Cudzoziemcom masowo przybywającym do Rzeczypospolitej Polskiej, którzy opuścili swój kraj pochodzenia lub określony obszar geograficzny, z powodu obcej inwazji, wojny, wojny domowej, konfliktów etnicznych lub rażących naruszeń praw człowieka, można udzielić ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez względu na to, czy ich przybycie miało charakter spontaniczny, czy też było wynikiem pomocy udzielonej im przez Rzeczpospolitą Polską lub społeczność międzynarodową.*”

Ponadto zgodnie z art. 107 ww. ustawy „*ochrony czasowej udziela się na podstawie i w granicach określonych w decyzji Rady Unii Europejskiej, przez okres określony każdorazowo w tej decyzji*”.

W konsekwencji, jeżeli Polska zdecyduje się na udzielanie ochrony Ukraińcom w trybie ww. ustawy, powinna udzielać jej wszystkim objętym decyzją Rady UE (a zatem również tym, którzy wjechali do Polski przez terytorium innego państwa albo nie posiadają obywatelstwa ukraińskiego).

Z uwagi na powyższe ograniczenia wprowadzone specustawą, obywatele Ukrainy, którzy uciekli przed wojną w Ukrainie do Polski i **wjechali do Polski przez inne kraje**, mogą legalnie przebywać na terenie Polski przez 90 dni. W przypadku gdy planują oni dłuższy pobyt w Polsce konieczne będzie podjęcie jednego z następujących działań:

- **złożenie wniosku o ochronę w innym Państwie Członkowskim Unii Europejskiej, którego przepisy są zgodne z Decyzją Rady Unii Europejskiej;**

⁵ ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. z 2021 r. poz.1108)

- **złożenie wniosku o pobyt czasowy (max. 3 lata)⁶ lub pobyt czasowy i pracę⁷ oraz uzyskanie karty pobytu na podstawie ustawy o cudzoziemcach (konieczne spełnienie licznych warunków np. posiadania środków na utrzymanie czy ubezpieczenia zdrowotnego);**
- dochodzenie w Polsce swoich praw bezpośrednio na podstawie Decyzji Rady Unii Europejskiej, najprawdopodobniej na drodze sądowej, co oczywiście będzie czasochłonne (tego typu decyzje Rady UE obowiązują wprost i nie wymagają implementacji, niemniej jednak powinny istnieć procedury krajowe, które umożliwiają działanie urzędom);
- złożenie wniosku o udzielenie zgody na pobyt ze względów humanitarnych (jeżeli powrót do kraju zagraża życiu)⁸;
- złożenie wniosku o uzyskanie statusu uchodźcy na podstawie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terenie RP⁹ (konieczne oddanie paszportu do depozytu na czas postępowania, brak możliwości pracy w okresie postępowania - w praktyce trwać to może nawet 2 lata).

Spośród powyższych rozwiązań w praktyce realne jest skorzystanie z dwóch: (i) złożenie wniosku o ochronę tymczasową w innym kraju UE, w którym obowiązują korzystne regulacje, (ii) złożenie wniosku o pobyt czasowy i pozwolenie na pracę w trybie ustawy o cudzoziemcach. Nie jest rekomendowane składanie wniosku o uzyskania statusu uchodźcy z uwagi na bardzo długie procedury w czasie, których nie można pracować, a których rezultat jest niepewny.

⁶ Art. 98 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (tj. DzU.z 2021 r. poz.2354)

⁷ Art. 114 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (tj. DzU.z 2021 r. poz.2354)

⁸ Art.348 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (tj. DzU.z 2021 r. poz.2354)

⁹ Art. 13 i n. ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. z 2021 r. poz.1108)